

Helli Mellanouran (1914-2004) muistelmat

Muistelmiensa esipuheessa Helli toteaa: "Olen monta kertaa halunnut kirjoittaa itsestäni ja viettämästäni lapsuudesta kun se on ollut niin kovin erilainen kuin toisilla tuntemillani samanikäisillä lapsilla." Muistelmien kirjoittaminen toteutui Väinö-puolison kuoleman (1991) jälkeisenä vuonna. Oheinen kooste käsittää lähinnä maailmansotien välistä aikaa käsittelevät tekstit. Olen jonkin verran lyhentänyt kirjoituksia kajoamatta kielelliseen ilmaisuun. Olen tehnyt väliotsikot ja lisännyt tai korjannut joitakin vuosilukuja ja henkilönimiä Helliin Vihtori-isän kirjoittamien muistiinpanojen pohjalta. Myös pienellä fontilla kirjoitettu kalantuloja koskeva kappale perustuu Vihtorin teksteihin.

Tekstin toimittanut Juhani Mellanoura, tyttären poika

Minun Isän nimi oli Viktor eli Vihtori (os. Nygård, 1888-1972) Riispyystä kotosin. Vihtori syntyi aulapsena. Hilda-äiti (s. 1869) oli silloin vielä nuori tyttö, joka meni myöhemmin naimisiin August Österlundin (s. 1870) kanssa. Heille syntyi monta lasta. August muutti pysyvästi Amerikkaa jo vuonna 1905 ja äiti jalattomana syntyneen Aapeli-lapsen kanssa vuonna 1908. Koska Äiti lähti Amerikkaan ja Vihtori oli silloin vielä nuori mies, niin hänelle määrättiin holhoojaksi riispyyläinen Oskar Nygård, Hilda-äidin sukulainen. Tätä holhousaikaa kesti liki kahden vuoden ajan. Vuonna 1916 Vihtori vaihtoi Nygård sukunimensä Österlundiksi isäpuolensa mukaan ja vuonna 1935 hän otti sukunimekseen Karumäki.

Vihtori meni vuonna 1910 naimisiin Ylikylästä kotosin olleen (Maria) Aleksandran eli Sandran (os. Stengård, 1887-1947) kanssa. Heille syntyi kymmenen lasta. Lapsista vanhin oli Viljo-poika (s. 1910) ja toinen oli tyttö, Aili (s. 1912) nimeltään. Tyttö kuoli kolmivuotiaana kuristustautiin. Minä Helli eli Hellen olin kolmas (s. 1914). Neljäs oli Veikko (s. 1915), viides Yrjö (s. 1917), joka eli vain kuukauden. Aimo (s. 1918) oli kuudes ja Eero (s. 1920) seittämäs. Sitten tuli Irja-tyttö (s. 1922), joka oli kahdeksas. Sitten vuonna 1925 syntyi kaksoset poika ja tyttö. Pojan nimi oli Paavo ja tytöstä tehtiin Anja-niminen.

Sandra-äiti oli sairaaloinen jo toisen lapsen eli Ailin syntymän jälkeen. Äiti halvaantui lievästi eikä terveys palannut enää ennalleen, vaan paheni pikkuhiljaa. Siihen aikaan puhuttiin hermohalvauksesta. Koska Isällä ja Äidillä oli kymmenen lasta, niin on siinä ollut monta kertaa järkeilemistä, että miten voi kasvattaa meidät kaikki aikuisiksi. Ei silloin ollu lapsilisiä, ei tukena eikä kansaneläkettä.

Vihtori Österlundin perhe vuonna 1916. Vasemmalta: Helli (isän sylissä), Vihtori, Viljo ja Aleksandra, jonka sylissä Veikko.

Krookan kiertokoulu

Kävin Alakylän Mäkimummulas kiertokoulua syksyllä 1921 (kts. Hellin kirjoitus Merikarvian Joululehdessä 2021). Tammikuun 18. päivänä 1922 syntyi Irja-tyttönen ja se tiesi minulle lisää töitä. Samoihin aikoihin Isälle tuli tieto, että minun pitää mennä vielä toinen kerta kiertokouluu kuudeksi viikkoo. Isä meni puhumaa opettajalle, ettei minua voi millää päästää kouluu, koska minun täytyy olla lapsenpiikana. Ja oli niin paljo muita töitä. Mutta opettaja oli sanonu Isälle, että tulisin edes alussa, kun koulu alkaa. Ja että tulisin aina kun ehdin, niin se edistää minuu myöhemmas vaihees vuodella.

Tämä koulu alko helmikuun lopussa 1922 ja kuljettii Krookas Starkmannilla. Opettaja oli sama Hanna Norrgård, ko sillon ko menin ensi kerran kiertokouluu Alakylän Mäkimummulaa. Yritin käydä sisukkaasti kouluu, sillä halusin ennen kaikkea oppia kirjoittamaa. Mutta jouduin olee paljo koulusta pois. Pääsin kuitenkin kouluu aina silloin tällöin. Opettaja oli tyytyväinen oppimiseeni,

vaikka olin joka viikko pois koulusta, välistä kolmekin päivää viikossa. Opettaja sanoi, että mulla on kaikista siistimmät vihkot ja kirjat.

Mutta koulunkäynti jatkui ja taas tuli kuusi viikkoa täyteen ja koulu loppui jo maaliskuussa. Tuli taas se viimeinen päivä, sillä kertaa kiertokoulussa käynnille. Ei viimisenä päivänä kauvaa oltu koulus. Veisattii ja laulettii kevätlauluja. Sitten opettajat jakoi todistukset. Olin utelias näkemään kummosen todistuksen nyt saan. Minä sain nyt syksyä paremmat numerot: lukemises neljä, laskus neljä, kirjoituksessa neljä, mutta laulu vaan kaksi. Olivat kotona tyytyväisiä niin Isä kuin Äitikin.

Amerikan villitys

Meillä asu silloin Isän toiseksi nuorin velipuoli Teudo (Valdemar Teodorus, s. 1900). Siihen aikaan Merikarvialla oli vielä Amerikan villitys, kun Amerikas oli työväestä ankara puute. Niinpä Teudonki iski se Amerikan kuume. Kun kuulin, että Teudo lähtee Amerikkaa, tuli minulta katkera itku, kun Teudo oli minulle niin kuin oma veli. Hän oli asunu meillä pirtissä monta vuotta, keitteli ittelles ja pesi pyykkis itte ja pesi meillekin monta kertaa pyykkii. Talvella hän kävi jäällä avennos viruttamas vaatteet, vaikka oli kova pakkane. Teudo oli niin auttavainen ja mukava. Teudolle tuli niin kova halu lähtee, ettei sitä pidättäny enää mikää. Vaikka täällä Suomessakin olisi jo silloin ollut töitä. Ja hän olis päässy siihen Tapion sahatyömaallekin, olis ollu lyhyt työmatkakin. Vaan Teudo lähti Amerikkaan.

Muistan aina sen viimeisen aamun, kun Teudo lopullisesti lähti. Se oli elokuun 25. päivä 1922. Isä meni viemää Teudoo paatilla Krookkaa. Oli kaksi painavaa matkalaukkua. Ja minä pääsin saattamaan Teudoa. Kun näin Ojalan auton tulevan niin pyysin Teudoa kirjoittamaan minulle. Teudo lupasi kirjoittaa ja lähettää paketinkin, kun pääsee töihin ja saa rahaa. Ja kyllä isänki silmää tippa tuli, ihan niinko Teudonki, kun erosivat viimisen kerran.

Isä oli itte ollut nuorempana (v. 1906) jo Amerikassa. Vaan kärsi koti-ikävästä ja siksi palasi takaisin Suomeen. Isällä oli aikasempaa menneet siskot Asta (s. 1898) ja Elsi (Sigri Elsie, s. 1901), sitten Nando (Nandor Sigfriedo, s. 1895) ja Aapeli (s. 1905) nimiset veljet. Isän Hilda- äiti oli lähteny jo aikasempaa sinne Amerikoin ja vieny mennessään isän nuoremman veljen, Aapeli-nimisen pojan. Se oli syntymästään heti jalaton. Mutta kyllä Hilda-äiti vei sen mukanaan, vaikka oli niinkin paljon raajarikko. Amerikassa oli silloin siirtolaisia, joka maasta lapsia ja vanhuksiakin, kun oli huoltajat mukana.

Sitten sain Amerikasta Teudolta kirjeen ja kyllä olin iloinen. Hän oli heti päässy töihin kaivoksee, jossa oli monta muuta suomalaista ja tienas hyvin. Pian tämän jälkeen sain paketin ja siinä oli minulle kumminen valkonen lintu. Se istu niinko kukkakoris, oli punasia ja sinisiä kukkasia ja takana sellanen nappi että kun sitä paino niin se lintu alko visertää. Kirjotin Teudolle samana ehtoona kirjeen. Vastasin ja kiittelin kirjeestä ja paketista. Ja kyllä siinä paketis oli Isälle tupakkii, Äidille kaffeeta ja mulle sitten klänninki. Vielä meille tuli kova kirjeenvaihto. Kyllä Teudo ihmetteli mun kirjeitä, kun sai selvän heti kaikesta. Yritin selostaa vähän oloistani täältä. Kyllä Isäkin kirjoitti, mutta kun se oli aina sitä työtä ja taas työtä. Isällä pakkas oleo pitkä veto. Minä kun sain kynän käteeni ja paperia niin pian oli mustaa valkosella, ei paljo aikailtu.

Sitten vuonna 1930 meille tuli kerran Raivaaja-niminen lehti ja se ilmestyi Amerikan suomalaisten lehtenä. Kun lehtipaketti avattiin, niin huomattiin, että yksi lehti oli ympäröity mustalla nauhalla. Että HUOMIO! Tietysti siihen kiintyi heti kaikkien huomio. Siinä oli kerrottu koko kaivosonnettomuuden kaamea tapaus. Teudo oli kuollu kaivoksee, satakuusikymmentä metriä syvälle. Kaivos oli jotenki luhistunu ja miehet tukehtunu sinne. Suurin osa kaivoksee jääneistä oli suomalaisia. Siinä oli kaikkien uhrein nimet. Isä tunsu niistä kolme, Teudo oli neljäs. Isä suri veljeään pitkääs. Ja kyllä se oli niin synkkä tapaus, että toi minunki silmiini monta kyyneltä. Teudolta jäi vaimo ja kolme lasta. Se Teudon vaimo oli suomalainen. Teudon vaimo lähetti usein lehtipaketeita. Välii siellä oli pientä. Melko pian Teudon kuoleman jälkeen loppui se kirjeenvaihto, kun en enää saanu leskeltä vastauksia kirjeisiin.

Kyllä minulla silti oli Amerikas sukulaisia. Isän Hilda-äidillä oli kaksi siskoo. Miljan miehellä oli tupakkitehdas. Isälle tuli monet sikariaskit ja tupakit. Ja sitten toisella siskolla, Hilmalla oli hautaustoimisto. Ja sitten isällä oli Nando-veli, jolla oli hevosfarmi. Nando kasvatti hevosia ja myi niitä. Oli kilpahevosia, sirkushevosia ja ratsuja. Tienas niistä oikein hyvin. Hänellä oli monta miestä töissä.

Alakylän kansakouluun...

Elokuun 23. päivä 1923 alkoi minun varsinainen kansakoulunkäyntini. Äiti tuli tuomaa minua ensimmäisenä päivänä Alakylän koululle. Sinne mentii pitkin kinttupolkuja läpi mettän. Sitten kun vihdoon tuli se Salmelan silta vastaan, niin pelkäsin kun sen sillan alapuolella joki piti kovaa kohinaa. Ja siltä sillalta näkyikin jo Alakylän kansakoulu. Kun pääsimme koulun pihaan, siellä oli monta äitii ja isää tuomas penskojas kouluu. Tai mukuloiksi meitä siihen aikaa sanottiin eikä mitään kullannappuja kuten myöhemmässä vaiheessa alettiin sanoa. Niin se alkoi taas koulunkäynti.

Alakyläs oli opettajana Ines Tommila. Ensin opettaja järjesti meidät pulpeteihin istumaan oman harkintansa mukaan, niin että pienemmät joutu eteen. Sitten alko se nimen kysely. Kun kaikkien nimet oli saatu ylös niin se homma loppu. Niin ja jossain vaiheessa opettaja sanoi, että nyt pidetään pieni tauko. Opettaja sanoi meille myös, että muistakaa osata paikoillenne, kun soitan kelloa. Opettaja meni ulos juttelee vähä lasten vanhempain kans koulumatkoista ja matkan pituudesta ja kummonen tie on lasten kulkea, ettei turhista myöhästymisistä arestii jää. Ja sitte kysyi onko ennen käyny kouluu ynnä muuta. Sitte mentii uudelleen kouluu sisälle. Opettaja jakoi ensin ohjeita mitä piti seuraavana päivänä ottaa kouluun mukaan. Sitten opettaja jakoi oppilaille uskontokirjan, lukukirjan ja virsikirjan. Sitten saatiin kirjoitusvihko, laskuvihko, kynä ja kummi, vielä viivotin ja paperit, joista sai laittaa kirjain ja vihkojen päälle paperit. Läksyjä ei annettu, vaan täyty laittaa paperit kirjain ja vihkoin päälle ja kirjoittaa nimi mistä kirjasta oli kyse. Sitten opettaja käski pitää vihkot ja kirjat siistinä. Opettaja käski meidän oppilaiden tulla seuraavana päivänä kouluun kello yhdeksältä aamulla ja ottaa kirjat ja vihkot mukaan ja evästä myös. Se ensimmäinen koulupäivä, se tuntui hauskalta. Näki paljon uusia koulukavereita.

Alakylän kansakoulu.

Ja sitten kun lähdettiin kotiin vanhemmat kyseli, että osaatteko nyt huomana jo tulla yksin kouluu. Meitä oli pitkämatkalaisia 16 lasta, joilla oli perin vaikea koulumatka. Kun tuli myöhäissyksy ja alkoi tulla kylmä, niin koulumatka tuntui mahdottoman pitkältä. Kotoo koululle oli kolme ja puoli kilometriä, edestakasin teki seittemän kilometriä päivä. Koulutie oli sellaista kinttupolkuu, ei siinä voinu kahta rinnan kulkea, eikä polkupyörällä olis voinu ajaa lainkaa. Eikä siihen aikaa ollu polkupyöriä edes kaikilla maantien vieres asuvillakaa ja köyhemmillä ei lainkaa, sillä polkupyörä oli kallis siihen aikaa.

Silloin oli kuuspäivänen kouluviikko. Ku olimme kulkenu kolme viikkoo koulua niin Isä meni pyytää opettajalta, jos minä voisin saada pernamaalomaa koulusta yhden viikon. Ja Isä osas puhua niin hyvin, että sain kaksi viikkoa lomaa. Otettii väkee kylästä kaivamaa perunoita ylös. Isä oli pois töistä viikon ja Viljo sai myös viikon pernamaalomaa. Pernat saatii ylös. Niitä tuli hyvin, toistasataa nelikkoo. Saimme Junkkelin Sandran sitten leipoo leipää toisella viikkoo ja tekee pröttii. En minä itte pernamaalle kerinny, vaan keitin ja laitoin toisille ruokaa, sillä siinä oli mulla tarpeeks töitä. Ja täyty keittää velliä erikseen niille pienimmille.

Kun saatii pernat ylös, sitten tuli äkkiä syksy ja sateet. Lokakuus oli vaikee päästä kouluu. Aina oli aamusin pimee jo illalla aikasin. Ja sinä syksynä satoi miltei joka päivä, oli aina jalat märkänä, kun tulimme Viljon kanssa koulusta.

Silloin kasvatettii itte vasikoita. Kun vasikka syntyi syksyllä se kasvatettii yli talven ja syksyllä tapettii. Kun tuli vuoden vanhaks lihat syötii ja nahat vietii. Sitte vasta siitä nahasta tehtii saappaat. Mutta kyllä niis nahkakenkiskin pakkas jalat kastumaan. Isä kyllä tervas meidän saappaita ja pieksuja. Meistä jokasella oli kahdet kengät. Toiset oli aina kuivumassa. Isä piti siitä mureen. Sitte

oli vielä semmonen juttu, että kun ei ollu sadevaatteita jotka olis pitäny veden, niin isä teki meille paperisäkeistä suojat, mutta ne oli kertakäyttötavaraa. Silti välistä oltii iltaisin märkänä, kun palattii koulusta.

Ei mulla ollu vaa se pelkkä koulumatka! Kun tulin koulusta iltaisin kävin navetas. Minä menin juottaa lehmää ja lampaita. Annoin heiniä lehmälle, lampaille kerpolehtiä ja sekaisin heiniä. Vaan sitte oli vielä kotityöt niinko tiskaamiset ja pikkuveljien syöttö ja kuivain pöksyyn laitto. Sitten vasta kun työt oli tehty ja toiset nukku niin minä luin läksyni ja laskin laskuni. Ja olin väsyksis etten tahtonu pystys pysyä. Se työtaakka oli mielestäni liikaa minun ikäiselleni koululaiselle. Me saatii välistä Höökilän Emma avuiks jokuseks päivää.

Paljo jouduin olee pois koulusta. Joskus kävi niin, että opettaja tuli kattoo miksen tullu kouluu. Kun se näki kotitöiden taakan niin se antoi olla vielä kotona. Olin ehtoisin laskenu laskuja, lujin läksyjäni ja kirjoitin. Ja opettaja oli mielisäs kun olin kirjoittanu oikeen ainekirjotusvihkoon aineita. Kun kuulin jotain kerrottavan niin kynä kätee ja hahmottelin aineen. Minulla oli koulus ainekirjotus kahdeksaa ja yhdeksää.

Joki tulvii

Kun tuli syksy ja alko paikat jäätyä niin se jokivesi alko hyytää. Vesi tuli sellaseks sohjoks ja tukki joesta veden juoksun. Vesi levisi pelloille ja teille. Ei siitä Salmelan sillaltakaa päässy koululle niin vaan kun vettä oli liki metri vahvalta sinne Haanpään saunan työ. Sitten meille koulun puolesta järjesty omalaatunen kyyti. Malmilan Mykkä alkoi meitä koululaisia hevosella ajaa. Rattaat oli peräs ja meitä meni kerralla kuus kakaraa sinne rattaille yhdellä kertaa. Ja me pelättii kovin, kun sinne rattaille tuli vesi, että meni pieksun varresta vesi sisälle ja että jalat alkaa palelee. Mutta ei silloin kakarain koulumatkoista paljo välitetty, eikä lomiakaa edes rospuuttokelillä myönnetty.

Ja kerran sitte Isä meni kouluu opettajalle sanoo, ettei hän päästä kakaroitas kouluu, jos ei järjesty parempaa kyytiä. Kyllä sitten lainasivat pitkän jokipaatin, siinä oli sitten neljä friskiä miestä, kaksi kummaski pääs paattii. Oli kaksi miestä paatissa, kun tulivat meitä koululaisia hakee. Ja ne miehet Salmelan sillalla sito köyden paattii lujasti kiinni. Toises pääs paattii oli ja köysi ja se oli paatis kans kiini ja kaksi miestä narun tai köyden pääs kiini, kun sillalla olevat miehet käski meitä mennä kuus kappaletta paattii. Niin köyden toises pääs olevat veti paatin yks kaks Haanpään saunan työ. Ja sitten taas sillalla olevat miehet veti tyhjän paatin sillalle hakee toista lastii. Nyt oli kahdeksan poikaa ja taas vedettii yhtäläisesti toiselle puolelle ja vielä kolmas lasti, jossa tuli miehet ja loput neljä oppilasta. Jalat pysy kuivina. Näin tehtiin kolmena päivänä, mutta sitten tuli pyhä ja vesi oli laskenu manantiaamuu mennes niin paljo, ettei paatti uinu enää.

Ja meitä oli monta oppilasta, joita oli jouduttu kuljettaa Kränin puolelta Alakylän kouluu yli joen. Ja taas Malmilan Mykkä ajo meitä maanantaina. Sitten meille oppilaille annettii viikon loma koulusta, sinä aikana ne laittoivat sitä tietä, ajoivat santaa ja kiviä sen tien kohdalle ja tasasivat sitä meille oppilaille. Koulusta annettii kotiin läksyjä ja laskuja ym. tehtäviä. Ei silloin ollu autoja kyydittemää kuten myöhemmäs vaihees.

Pikkuäitinä

Koska äiti oli kovin sairas tein kotona huushollii viiden vuoden vanhasta, hoisin pienempiä ja tiskasin, keitin ja pesin pyykkiä niin nuoresta. Lattiat piti olla roskista puhtaat, petit kunnolla peitetty, vaatteet naulois ja kengät asianmukaisissa paikoissa. Ja talvella piti huusholli lämmittää. Osasin jo kuuden vanhana lämmittää leivinuunin ja tehdä pullataikinan. Lypsin lehmän jo ennen kun täytin kymmenen vuotta. Kysyin aina Äidiltä neuvoja ja Äiti neuvoi mielellään. Minulla oli pienestä pitäen kova halu oppia ja tekee kaikkea työtä. Välistä Isä kiitteli, kun olin yrittäväinen ja ahkera. Se usein minua harmitti, kun oli vielä vähän voimaa. Usein jouduin pyytää Viljoa auttaa.

Pesin kakkapyykkii aina joka päivä. Isä osti mulle pyykkilaudan, ettei tarvinnu punkan pohjas hieroo. Joka päivä oli pirtin hellas valkee kun oli pakkanen. Siellä sain knöösein pikkupykyt pestyy ja kuivattuu. Eikä silloin ostettu vauvan vaippoja kaupasta valmiina. Silloin revittiin vanhat lakanat, tehtiin niistä vaippoja ja pestii. Mutta toimee tultii vaikei ollu prodeereita.

Hellin syntymäkodin (Karumäki) päärakennus vuoden 1980-tienoilla kuvattuna.

Kakkapykyt virutin ensin meres enemmän ja pirtis oli iso ämpäri ja siinä oli pulverivettä, niin siihen panin likoo enemmän liat. Ja pirtis oli iso 60 litran pata ja siinä melkeen aina kuumaa vettä. Siellä oli hyvä pestä ja kuivata lasten ja isompainki vaatteet kylmällä. Isän kanssa teimme pyhisin pyykkiä monta kertaa ja se keittäminen oli vallan minun alaani.

Jouduin lypsää lehmän ja tein pirtis lehmälle juomista, passaa lampaat ja vasikan, kun Äiti oli sellainen kipeenroinee. Ja Äiti kun oli paremmassa kunnos niin yritti auttaa parautes mukaa. Vaan se halvaus paheni aina ajan myötä ja Äidistäki tuli petipotilas.

Joksiki joka ilta paikkasin poikain housuja. Niitä sai paikata ja sukkaa parsii. Opetin Eeron ja Veikon itte pesee sukkaa. Sanoin, että niin kauan pesette, kun vetee jää likaa. Ja että molemmin puolin pitää sukat pestä! Kyllä pesu alko sujua, mutta se parsiminen otti aikaa. Mutta kyllä sekin autto korvettii kapittaa kumpi osaa paremmin ja äkempää.

Sitte tapahtu sillä tavalla, että tulimme kaikki kuumeeseen, oli sellaista flenssaa liikkeellä. Isä yksin pisy terveenä. Meitä kulki silloin kolme koulussa. Viljo, Veikko ja minä kolmas. Olimme kaikin kovas kuumees ja maattii kuumees kipeenä kaikin. Isä sai Höökilän Emman sitte kodinhoitajaks auttaa meitä. Mutta minä olen aina äkkii parantunu ja silloinkin selvisin ensimmäisenä, paranin ja aloin passailee toisia, keitin mehuu ja sipulimaitoo. Annoin sitte toisille mehuu ja juotin pienimmille vuoron perää lämmintä mehuu ja maitoo ja mannakryynivellii. Pienimmät oli niin kipeitä, ettei paljo jaksanu kiukutella, hoitelin niitä ja tein sisätöitä. Emma teki navettatyöt ja pesi kakkapyykki. Äiti oli pitkään huonona sen kuumeen jälkeen.

Sitten äiti sairastu pahasti syksyllä 1924 ja joutu Noormarkun sairaalaan ja joutu ole siellä liki vuoden. Lääkärit sano, että Äidillä oli paha hermohalvaus. Kyllä Äiti liikkuu pääsi hiljalleen ja ylös trappusia kun talutti. Äitii paadattii ja hierottii, mutta Äiti ei siitä paljon toipunu. Siitä oli iso apu, kun sai itte syöttyä ja puettuu. Joskus hän jakso muuttaa vauvoille kuivaa, käänsi niitä ja laitto tuttia suuhun. Sylyy hän ei pystyny ottaa. Eikä tisseistä paljo tullu maitookaan, että olis niinko imettää pystyny. Ei Äidillä ollu sitä ruokahalua.

Talvi hurautti äkkiä ohi ja tuli kevät 1925. Isä kävi sairaalassa kättömäs ja sanoi tullessaan, että on taas kaksi pientä vauvaa, ko oli syntyny kaksoset, poika ja tyttö, huhtikuun 10. päivä. Mutta Äiti oli kovin huono ja poikavauva pieni ja onneton. Äiti tuotii sairaalasta kotiin toukokuus. Ja Höökilän Emma oli meillä kauvan hoitamas.

Sitte poikavauva, jonka nimeksi annettii Paavo, kuoli elokuun 25. päivä yhtäkkiä kurkkumätää. Isä haki taas Höökilän Emman vähän auttaa. Paavon kuolema otti äitiä niin että mun täyty lopettaa koulunkäyntini. Mulle jäi kaikki työt tehtäväks ja kyllä töistäni selvisin jotenkuten. Olimme tietysti otettuina, kun Paavo kuoli, vaan toisaalta minun väheni työni.

Mutta elämä jatkui ja minä jouduin lopettaa koulunkäynnin, kun Isä ei saanu ketää ihmistä hoitaa Äitiä ja niitä penskoja. Meitä oli tarpeeks monta niin katottii, että pareet kun jään pois koulusta. Oli työtä paljon, aina loppu aika kesken. Olin kyllä ehtoisin väsyny. Aina vei työt minun aikani, etten juuri koskaa päässy ulos toisten lasten kans vaikka joskus olis tehny mielikin mennä toisten mukana. Mutta kun ei, niin ei. Ei mulla sitte lapsuutta ollutkaan.

Helli ja vuonna 1925 syntynyt Anja-pikkusisko.

Toinen kaksosista sai Anja-nimen. Kun olin 14 täyttäny ja kävin viittätoista, niin Anja karas mun perästä ja huusi äitiä. Luuli minua äidiksi! Meitä oli kotona vielä kahdeksan henkeä, silloin kun olin tässä pikkuäidin roolis.

Kerran menin hakee kaupasta kangasta ja tein Anjalle nätin mekon. Kaikki ihaili, kun osasin tehdä sellaisen hyvin sopivan. Mutta leikkasin salaa vanhasta lakanasta mynsterit ja neuloin niistä ja sovitin Anjan päälle. Niin sitte siitä se räätälin ura alkoi. Tein myöhemmin Irma-tyttärelleni ja ittelenikin. Neuloin kaikenlaista pientä aina kun ehdein.

Tutinhakumatka

Ja sitte kävi yks päivä kävi niin, että vauvan tutti meni rikki ja mun täyty lähtee kauppaa ja hakee uutta tuttia ja kyllä kaupasta oli aina muutaki tuomista. Mun täyty kulkea sitä kautta misä ne täpättitehtaan kolimiehet työskenteli. Yks mies kysy multa, että minkäs sää ny säntää. En vastannu, mutta kysyin sitte ite mitä hän sillä tarkotti. Pian se selvis, että kauppaa olen menos ja että mun täytyy hakee hiivaa ja kun vielä vauvan tuttikin hajos. Sanoin, että tutti täyty olla, että saa vauvan ehtoosti nukkuu ja että saa tuttipullosta antaa ruokaa. Miehet vähä nauro ja sano mua pikkuvanahaks. Suutuin ja sanoin, että meitä on kaikenlaisia. Sitten yks mies pyysi, että jospa tuon hälle samalla Työmies-nimistä tupakkaa kaks askii. Mies lupas vielä, että hän ostas kaksi tuttii sille vauvalle.

Kun tulin kaupasta miehet vartos. Annoin sille yhdelle miehelle kolme askii, siis erehdykses kolme, kun piti tuoda vaan kaks. Näytin samalle miehelle niitä kahta tuttia ja kysyin varman päälle, mitä ne makso. Se mies sano, että ne maksaa mulle vielä kolme markkaa rahaa ja sitte ne kiitteli kovin. Sitte ne miehet koitteli mun reppuu ja sano, että on painava. Ei ihme, sillä mulla oli siellä hiivaa, toppasokerii, kaks kiloo raakaa kaffeeta ja sitä Amerikan fläskii, niin sanottua filsonia kaks kiloo ja tikkuja puntti ja vielä fiinisuolaa kilo. Sitteko olin jo hetken matkan pääs kuulin ko miehet sano toisilles, että olis heilläki tollasia flikkoja, ko ne vaa pakkaa häärii nukkeis kans. Mua nauratti, kun luulivat, että etten kuule heidän puheluus. Sitte ko pääsin kotiin ni Äiti muisti, että olis pitäny vielä tuoda karhunlankaa.

Maitoa ja kaljaa

Meillä oli hyvä lehmä, tuli kahdeksan litraa kerralla maitoo. Aina oli vasikka, että oli lehmällä kaveri. Vasikalle juomista tehtii jauhoista ja maidosta. Kun tulin navetosta väki oli syöny. Minä söin ja sitten tiskasoin. Pojat luki läksyjäs, äiti laitto penskojas nukkuu. Sitten menin vielä lypsää lehmän. Toin maidon kahdella astialla, sitten mukana oli vielä lyhty ja vasikan juomiskippo. Veikko toi usein maidot jo edeltä.

Sillon kun lehmä lypsi vähemmän tehtii kaljaa. Silloin kun oli kaljan teko niin edellispäivänä haudoin kaljasaavit, hajin saavein katajanoksia. Sitten kiehuu varii päälle, sitten peitto viimiseks ja kyllä saavein tuli hyvä haju. Kun ne saavit aikas hautu niin hieroin niillä havoilla ja virutin hyvin. Sai sitten yli yön kuivua. Tein kaljaa aika kakarasta ja laitoin saavii viisi kiloo ruisjauhoja ja kolme kiloo mallasjauhoja. Se oli Äidin neuvo. Kun padas vesi kiehu niin pantii pataa kylmää vettä, ettei se kiehunu, täyty olla valkosen kääntävää. Sitä laitettii saaviin jauhojen päälle niin paljon, että tuli vesivellin vahvuista. Mutta kyllä oli hitsi saada se sekaisin, ei siihen saanu tulla klotteja. Kyllä se sekotushomma melalla vaati ja otti lujille. Mutta kyllä se kalja uutena oli yhtä hyvää ryypätä kuin maitokin.

Vielä muutama sana siitä kaljan teosta. Jauhoin päälle ei saanu laittaa kiehuu vettä, koska jauhot olis palanu ja kaljasta olis tullu karvasta. Kun kaikki jauhot oli sekasin, saavi peitettiin hyvin. Ja jos

oli huonoja jauhoja, tuli hyvää kaljaa, kun jauhot imelty hyvin. Sitten toinen vesi sai jo olla kiehuva, jota lisättii taas vähä ja peitettii imelymää. Se oli 60 litran saavi ja se tehtiin täytee sitä imellystä ja kun selkes niin siitä sitä imellystä ämpärii ja jäähdytettii. Siihen ämpärii laitettii 50 pennin hiiva ja joku sokerin pala ja vispilällä sekoitettiin usein niin se alko äkempää käymää. Kun kaikki imellys oli käytetty kaljaksi se laitettii toiseen saavii ja osa viiden litran pulloin ja se kaljasaavi peitettii hyvin. Ensin kansi, sitten voipaperi ja sitten täkki neljän kerroin. Kun oli kylmä niin se säily silloin eteisessä siksi kun loppui. Ja me kakarat tehti siitä kaljan sakasta usein varijuurta eli laitettii puolukkahilloo ja siirappia ja vehnä jauhoja joukkoo. Tehti aika fadillinen ja syötii lusikalla. Kyllä se hyvää oli ja muuten eri häävii ja siitä lähti myös nälkä.

Isän opit

Isä opetti pojat tekee määrättyt työt. Viljo joutu vanhempana sahaa ja hakkaa puut ja tuomaa tupaa. Veikko joutu hakkaa lehtikerpoja lampaille. Vielä joutu Veikko kantaa vettä tupaa, ko oli sellanen kahdeksan litran peltiämpäri, kevee kantaa. Siitä kaadettii isompaa ämpärii. Veikko kyllä piti mureen vedestä, kanto myös pirttiin vettä. Ja pirttiä varten kesällä koottii sellaisia sitkeitä koippuroita, isoja jotka kesti palaa pitkääs padan alla.

Irja-siskolla ei ollu niin kovaa halua kulkea koulua ko mulla. Isän opissa Irja opetteli parantaa aika nuoresta silakkaverkkoja. Eero ja Aimo oli enimmäkseen tuvas. Eeroa, varsinkin kun hänellä oli astma, otti niin henkee. Viisvuotias Eero lullaili Anjaa ja Paavoo. Aimo rupes sitten kyllä jo tekee pieniä pasninkeja niinko kuorii pernoita, tutitti pienempiä kun työtä oli kaikenlaista.

Jouluvalmistelut

Vähän ennen joulua me alettii Viljon kans siivota. Vietii petivaatteet ulos ja pudistettii. Isä oli samas touhus. Pesin ikkunat ja kluutasin lattiat ja muut paikat. Aattona vasta tuotii matot lattiaa. Junkkelin Sandra pesi kartiinit ja toin ne jouluaattona ja laitto ne saman tien klasein.

Jouluaaton aattona keitettii räätikkällooda-aineet ja isä haki tuoretta lihaa torilta. Meillä oli suolasta lihaa kun syksyllä tapettii sika, sitä laitettiin joukkoo. Lihat pienennettiin pataa valmiiks. Aattona vasta kypsennettiin räätikkällooda ja keitettii riisipuuro, samoin rusinasoppa ym. Ja minulla on ollut aina kova himo siihen räätikkälloodaan ja hyvään kastikkeeseen. Sitä syötiin meillä usein.

Kyllä meillä oli joulukuusiki joka joulu. Se oli vaan pieni ja pöydällä. Vaan ei siinä ollut kynttylöitä. Isä pelkäs tulipaloo. Aattona lämmitettiin sauna. Ja vihdoin tuli se hetki, kun oli syöty ja varrottii joulupukkii, joka tuli aina joka jouluaattona. Välistä oli eneet lahjoja ja toisinaan oli vähemmän. Ja kyllä lapsuusajan joulut oli hauskoja.

Tapion saha

Sitten kevättalvella 1919 alkoi tapahtua kaikenlaisia käännteitä, kun alkoi ilmestyä töitäkin, parempia ja pitkäaikaisiakin. Alettiin rakentaa Tapion sahaa. Tämän Tapion sahan omisti Ahde ja Kouhi, Merikarvian rahakkaimmat herrat. Siihen pääsi paljon väkeä töihin. Sitä tehtiä pikavauhtii. Ensinnä raivattiä mettä pois. Sitten alettiin raivaa lautapreekoolin paikkaa. Raivattiä komiat tiet ja saha rakennettiin, kaikkia samaa aikaa. Silloin oli parempi aikakausi. Isä alkoi käydä töissä siinä Tapion sahalta yhtämittaa. Ja kun Viljon koulu loppu keväällä niin hän pääsi sinne Tapion sahalle töihin, ensin pinos ripoja, sitten hän pääsi leimaa lautoja. Siinä lyötiin leima laudan päähän. Myöhemmin Viljo pääsi repsikaksi. Se oli miesten työtä, vaan ei Viljo silti miehen palkkaa saanu likimainkaa.

Tapion saha, jossa Vihtori-isä ja Viljo-veli kävivät töissä.

Siellä Tapion sahalta sattui paha tapaturma. Yksi nainen, jota sanottiin purumummuksi, laasi siellä koneitten joukosta puruja sieltä römmein alta pois. Niin sattui, että sen liinainen otti remmiä kiini ja kiskasi siltä naiselta liinansen ja nutturan pois päästä. Tukka siltä lähti niin että paljas päälly näkyi. Sen huomasi rasvari ja sai koneet topattuu. Muuten olisi se koko nainen mennyt sinne koneeseen. Sitten sitä naista lähdettiin viemään Poriin lääkäriin hevosella. Ei siihen aikaan ollut vielä autoja eikä takseja kovin paljon. Kyllä se naisen pää pian parani. Se nahka ja hiukset pestiin ja puhdistettiin ja neulottiin kii silmiä myöten. Ja toinen korva siltä meni. Kyllä näin sen sitten ko se parani, ei luvannut enää mennä purumummuksi.

Tärpättitehdas

Sitten siinä Tapiolla sahattii ensin kolmes vuoros, tuli lautaa, plankkuu, täävii ja ripaa. Ja kaiketi se saha tuotti alusta alkaen hyvin, kun ne alko laittaa tärpättitehdasta meidän lähelle. Ensin ajettii tiiliä siihen suuri läjä ja sitte alettii kaivaa kovin isoo hautaa. Keväällä muurattii se hauta tiilillä sisältä ja rapattii ja taas muurattii toinen tiilikerros vielä sinne sisäpuolelle. Valmiina se seinä oli metrin vahvunen. Samoin muurattii ne seinät monta, monta metrii korkeiksi. Ja siihen tehtii katto päälle, laitettii rautoja ja taajaa rautalankaverkkoo ja päälle sitä rapninkia monee kertaa.

Kun katto oli valmis alettii rakentaa rautatietä rantaa. Tämä tehtii talvella ja samoin aikoin ajettii ajaa sinne männyn juuria tai juurakoita isot läjät. Sitten tuli kolme miestä hakkaa niitä juurakoita pieniks palasiks. Alkoi uusi vaihe. Sieltä Tapiolta ajettii ensin pieni läjä lautoja ja pattinkeja. Sitten tuli kolme miestä ja alko tekee pientä mökkiä. Ne alko kaivaa ripaläjän vieree kuoppaa ja sitten alkoivat tekee ripoista sellaista kodan tapaista. Niitä kotia tehtii kolme ja niihin ajettii paljo ripoja enneko ne oli valmiita.

Sitten tuli kevät ja tuli kaljaasi ja toi siihen rantaa rautatien vieree kaksi isoo rautavaunua, jotain neljä metrii korkeita ja liki viisi metriä leveitä, kuusmetriä pitkiä. Niis oli jos jonkinlaista kraanaa, vipuu ja hanaa. Vihdoin kun ne saatii sieltä kaljaasista siihen rautatielle, monta oli yritystä ja talkoota, mutta vihdoin onnistu. Sitten ne laitettii niille kiskoille ja lykättii liki sitä muurattua rakennusta laitettii kiskoja sitä myöten kun saatii vaunut ja sitten jatkettii kiskot sinne muurin sisälle ja kokeiltii sopiiko ne sinne muurin sisälle. Taas päivän päästä vaunut heijattii ulos siitä uunista ja alettii täyttää niitä niillä talvella ajetuilla hakatuilla männyn juurakoilla. Sitte vaunut lykättii uunein ja rapattii umpee ne vaunut sinne muurin sisälle, että hanat jäi näkyvii ja kraanat.

Sitte ajettii taas ajaa siihen tärpättitehtaalle lisää tavaraa, tuotiin lankkuu, pattinkii, parrua ja tätä puutavaraa tuotiin monta läjää. Sitten alettiin ajaa pelkkää ripaa. Ja samoin alettii tekee isoo suulii, ensin valettii kivijalka, sitten tehtii sellaista kehikkoo ja lautaseinä ja se oli äkkiä valmis. Ja sitte siihen valettii sementistä laate ja tehtii pahvista katto ja sitte tehtii rannan puolelle toinen suuli vähä pienempi.

Sillä kaljaasilla tuotii pitkiä koivupuita ja niitä laitettii sinne vaunuin alle, että kohta palo kuumaa valkeeta. Vihdoin valmistu se toinen suuli, siihen tehtiin plankuista laate siitä piti tulla tervasuuli ja kun se oli vielä teon päällä ja siellä oli niitä miehiä töis.

Elettiin aikaa vuoden 1925 syksyä ja tärpättitehtaan suulit oli miltei valmiit. Sitten alettiin viritellä kotia, joista tuli niitä hiiliä. Ja yks ilta laitettii ne kolit palamaa. Sinne laskettii katon kautta jonkinlainen pieni tollo sellaista putkea pitkin alas. Yks mies jäi siihen haistelemaa jos tulee savua ja pian se huusi sitten toisille, että tuntus, että alkaa palamaa. Ja ne kodat viriteltii kaikki samana ehtoon. Savua eikä valkeeta ei näkyny, sellaista harmaata höyrymäistä krääsää sieltä tuli. Sitten laitettii sinne rautapannuin alle myös valkee, niitä pitkiä koivupuita. Ja sekin saatiin hiljalleen palamaan.

Ja kyllä Ahde Isän vihdoin sai tulleeseen tähän tärpättitehtaalle töihin. Isä joutu olee töissä yötä päivää. Hänellä oli kaverina J. Malmi- niminen mies, josta oli tullu sinne Tapion sahalle seppä. Lopuiks isä valvo toisen vuorokauden ja se Malmi toisen yön ja päivän. Sitten kun mittarit pannun kyljes alko näyttää, että nyt täytyy avata kraana niin sitten avattii... Ja sitte sieltä juoksi pikiöljyä, ohkasta, ruskeeta ainetta ja sitä tuli heti kaksi tynnyrillistä molemmista vaunuista yhtees.

Vasemmalla terva- eli tärpättitehtaan rakennuksia ja kaljaaseja varten rakennettu laituri. Äärimmäisenä oikealla korkean kallion päällä pilkottaa Hellin syntymäkoti, Karumäen päärakennus. Sen vasemmalla puolella hämöttää pitkä navettarakennus ja sen vasemmalla puolella sauna.

Kolme päivää myöhemmin eri hanoista päästettiin taas ainetta pois. Se oli sakeampaa ja sanoivat, että se oli tärpättii ja sitä tuli monta tynnyriä. Sitten olikin tarkat hommat, kun tuotiin vettä siihen pannuun eteen altaaseen. Siellä alko kiehuu pannuis ja muljaa ja sieltä piti osata kattoo, minkä väristä ja kuinka sakeeta nyt tulee. Sieltä tuli tervaa, mutta se oli vielä raakaa ko se oli vaaleenruskeeta.

Sitte Malmi ja Isä alko olee yhtenä töis jos olis tapahtunu jotaki vahinkoo. Ja aina välillä kattottii ko kraanasta päästettiin nestettä. Vähä oli komian näköstä. Sitten sammutettiin valkee. Sitä jouduttii jäädyttämään useita päiviä. Sitten tuoti sellasia tammisia puutynnyreitä jotka oli sadan litran. Ensin ne kasteltii sillä pikeöljyllä ja sitten alettii juoksuttaa sillä pikeöljyllä. Ja sitten alettiin juoksuttaa tervaa niistä vaunuista niihin tynnyreihin ja sitä tuli monta kymmentä tynnyriä täytöä.

Kun tuli kevät niistä tynnyreistä meni rikki melkeen puolet ja terva valui maahan, kun vaunuista rupes terva loppumaa. Niin otettiin vaunut pois sieltä muurin sisältä ja avattiin kattoluukku. Niis

vaunuis oli vielä tervaa monta tynnyriä ja niin mustaa ko kolitervaa. Se laitettiin eri tynnyreihin. Sitäkin tuli monta tynnyriä. Sitten vaunut krapattii ja puhdistettiin ja laitettiin uudet männyn juurakot sisälle. Sitten lämmitettiin pitempää ettei palanu. Sitten vaunut tervatynnyrit suuli sisälle ja hyvää tervaa oli liki sata tynnyriä ja vielä pikeöljyt ja tärpätit päälle. Sitten tärpätti ja pikeöljy laitettiin rautatynnyreihin ja vietiin sinne suuliin. Kyllä herrat oli mielisäs ja rehviä kun tuli niin paljo tervaa ens yrityksellä.

Sitten tuoti liki Tapion sahaa sellainen pientä kokoo oleva rakennus. Se valettiin simentistä, tehtiin yhteä nurkaa sellaista kiviläjää ja joku ahjo siihen päälle, siihen niitä hiiliä. Yks mies alko pumppuu niin hiilet tuli punaseks ja rauta kuumeni siinä äkkiä ja se Malmin seppä tako sahalle siinä kaikki raudat, mitä sahalla tarvittii. Sitten tehtiin vorokki joka vaati paljo rautaa pulttein ja mutterein muodos. Samoin rautatiekiskoo, jota myöten kuljetettiin laudat ja plankut sahalla preekoolii karkottavaks kuivumaa sellaisilla vaunuilla.

Sahan käynti jatkui, tuli lautaa ja plankkia ja kaikenlaista puutavaraa aljettiin ajaa ripaa ja tekee taas uusia koleja että saati ripasta hiiliä. Kun kolit alko ole valmiit ja vaunut täys sitä männyn juurakkosilppua.

Isä Ahde pyysi yksin polttaa sitä tervaa. Ei Isä luvannut, pyysi kovin huonolla palkalla. Sitte hän teki vastatarjouksen, jos maksat kahden miehen palkan niin sitten yritän, muuten en. Ahde lupas sitte eneeet palkkaa. Ja sitte ko Isä tahtoi ostaa lautaa ja parrua ni Ahde määräs kovan hinnan, eikä meinannu yhtää laskee. Isä meinas, että pidä tavaras ja että täällä on muitakin sahoja. Isä lupas kumminki olla talven töis, mutta sano sille, että lautaa saa paljo halvemmalla muulta. Sitten Ahde kysy, että paljonko tarttet. Isä sano, että teen aitan. Sitte Ahde sano, että saat laudat ilman tällä puheella. Ja jo toisena aamuna meille tuoti lautoja kymmenen hevoskuormaa. Isä karkkos ne kuivumaa poikain kans. Naapurit kysy mitä maksoit laudoista, ei hän tehnyt kellee selväks.

Isä oli töis tärpättitehtaalla sen talven siihen asti, kun terva valmistu. Isä sai ne tynnyreihin eikä laittanu niin täytöä että olis astiat rikkonu. Isä oli yksin ja sai hyvää tervaa. Ahde anto Isälle yhden vaillinaisen tynnyrin ilman rahaa. Isä putsas vaunut, sillä siellä oli vielä juurakoita. Ne kolimiehet teki vielä koleja vielä kolme kolii ja poltti ne ja jähdytti, että sai ne suuliin. Sano, että heille on tarjottu töitä muualta päi joksikin puolet paremmalla palkalla. Isä meinas, että vain niin.

Sitte käänty tuulet, ei Ahde ja Kouhi saanu työväkee ko he makso niin huonoo palkkaa. Ei saatu ko yhteä tuurii. Väki lähti muihin töihin ja Amerikkaa. Sitte Ahde ja Kouhi yritti myydä sahaas, vaan ei kukaan ostanut. Se oli niin huonos paikas.

Krookan soutu

Isä osti keväällä 1924 Peipun Viertolalta viis vuotta vanhan räähkipaatin ja vanhoja verkkoja (Frans) Vibackan ja (Israel) Mäkelän auksiooneista. Sitte vielä Länneinmäen faari myi jonkun silakkaverkon. Lisäksi isä laitto muutaman uuden verkon ja alkoi sitte toden teolla kalastaa. Vaan isän täytyi alkaa Krookasta kulkee merellä, sillä Ahde ja Kouhi oli tukkinu tukeillas meidän rannan niin, ettei omasta rannasta päässy paatilla mihinkää. Isä vuokras Krookasta Länneinmäen rantahuoneen ja kulki sieltä

Raamin Lekun (Leander Björkroos, myöh. Kiertomäki) kanssa merellä. Viljo-veljeni oli mukana kolmantena.

Kesällä minä jouduin joka aamu lähtee Krookkaa ja pudistelee silakoita verkoista irti. Matkaa sinne Krookan rantahuoneille oli meiltä siinä noin kolme kilometriä. Kuljin sen matkan soutamalla. Olin silloin kymmenen ikäinen. Lähdin aamulla siinä kolmen aikaa. Väliä miehet oli jo tullu rantaa. Mutta useimmiten olin siellä miehiä ennen. Perillä laitoin padan paikoilleen, sillä joka aamu keitetii silakkaperunoita. Ne kiehu siinä rantakivien kolos kolme tuntii. Sen ajan pudisteltii kaloja verkoista irti.

Sitten kun saatii verkot vapeille kuivuu ni syötii ja Isä ja Viljo meni nukkuu paatin kajuutii ja minä lähdin soutaa kotiin kolme kilometriä. Usein kello kävi kahdeksatta ja väliä oli jo liki yhdeksänki kun pääsin kotiin. Silloin ensin lypsin lehmän ja päästin sen ulos ja vasikan myös. Ja sitten annoin sialle ruokaa. No sitten oli alettava keittää Äidille, Eerolle, Irjalle, Aimolle ja Anjalle ruokaa. Välistä ko jäi kalapernoita, ni toin ne kotiin ja annoin sialle.

Ja niin kesä meni ja kalan tulo huononi. Sitte aljoimme Isän kans leipoo hapanta leipää, leivoimme viitenä päivänä peräsin. Köökin katto oli leipävaraita täys. Yhdeksääkymmentä ja sataa leipää leivottii päiväs. Kesti jouluun asti syödä.

Uusi rääkipaatti ja uusi rantahuone

Sitten kun Ahden ja Kouhin hommat loppu niin Isä laitto uuden rääkipaatin ja uuden rantahuoneen. Hän pääsi kotoo kulkee merellä, siis silakkarääkis. Ei ollu enää Tapion viiki täynä puutavaraa. Isä kulki merellä toisinaan Höökilän Einon, joku vuosi taas Juhalan Aapelin ja joskus Salosen Eemelin kans.

Sitten kun pojista Aimo ja Eero kasvo niin Isä kulki heidän kans. Isän täyty laittaa isoja tiinuja joihin suolattii silakoita. Kesällä se oli hyödykkäämpää kotoo kulkeminen, minullakin loppui se soutaminen sinne Krookkaa. Sitte sai tehtyy kaikenlaisia töitä ja sitten perattii silakoita ja suolattii ja myytii syksyllä, vietii Poriin markkinoille ja vaihdettii jauhoiks. Isä piti tarkkaa kirjaa kalantuloista ja minne myi kalat. Vihtori kirjoitti muistikirjaansa:

Vuonna 1936 kalastin Aimon kanssa. Kevätträäki aljettii huhtikuun 29. pv., jossa oltii 27 yötä. Tuli 201 nelikkoa kaloja, niistä suolattii 30 nelikkoa perkaamata ja 27 perattiin. Isos rääkis, jota aljoimme kulkee heinäkuun 1. pv., kuljimme 95 pyyntiyötä. Nelikoita tuli 1154, joista suolaan peraattuina 68 nelikkoa, perkaamata 62 nelikkoa. Routapyyynnös olen kulkenut 20 yötä ja sinä aikana tullut 124 nelikkoa. Poriin vein suolasia perkaamattomia 14 ¾ tynnyriä. Merimaalle myin 12 ¼ tynnyriä. Pyyntis oltu ylipäänsä 142 yötä, nelikoita tullut 1478 ja rahaa tullut 32 917 markkaa.¹

¹ Pienellä fontilla kirjoitettu teksti, jota hieman lyhensin, on poimittu Hellin Vihtori-isän muistiinpanoista.

Kuvan keskellä Aleksandra ja Vihtori. Vasemmalla Aimo, Viljo ja Eero, oikealla Anja ja Irja. Valokuva on otettu Karumäen rannassa noin vuonna 1939. Vastarannalla piilkottaa V.A. Rantasen rantahuone ja siitä oikealle paljon aiemmin lopettaneen Tapion sahan alue.

Mullikat

Tuli syksy ja kaivettiin pernat ylös ja sitte joudun rippikouluu. Niin sitä täyty kulkee neljä viikkoo syksyllä ja neljä keväällä. Se koulu loppu toukokuus. Kyllä se oli mukavaa koulua. Siellä vaadittiin aika paljo ja sielä papit näki millain oli kansakoulus läksys lukenu. Kyllä minä osasin katkismuksen silloin ulkoo kannesta kantee ja raamatunhistorian. Vanha Testamentti ei kylläkään ole hyvin päässy muistiini jäämään. Meitä oli 31 tyttöö vaan. Ja meitä haukuttii mullikoiks kun emme ollu kulkenu silloin kansakoulua läpitte. En minäkää päässy oikeen kansakouluu ylipääs kun vajaat kaksi vuotta käymää. Rippikoulua meitä opetti silloset papit Eerola ja Koskenvoima. Ja täällä oli silloin rovastina Wegelius-niminen kirkkoherra, jota suuresti kunnioitettii. Me oltii viimiset rippilapset, jolle se jako Herran ehtoollisen. Se oli sillon jo 80 vuoden. Tietysti papit avusti Herran ehtoolisen jaos.

Halluskeriin muutto

Sitten kun Irja ja Anja kasvoivat ja pojat myös niin huushollin teko jäi minun osaltani kotona. Kun lähdin kotoa niin ei siellä vielä tultu toimee omin neuvojin ko Äiti oli sellanen petipotilas. Ottivat Söderbackan lidan (lähtöisin Kööriän Akunkarista) pitämään huushollii. Se oli jo iäkkäämpi ihminen ja meni mun vanhemman veljeni kans sodan aikana naimisiin.

Lähdin kotoo lokakuun 17. päivä 1932 ja minut vihittiin Väinö Mellanouran kans uudenvuoden aattona vaivihkaa. Samana iltana piti Kalliosalmen Helmi ja Ketolan Valtteri komiat häät Norpakas. Olimme siellä tanssimassa häitämme, kun käskivät. Silloin oli lauha talvi. Oli paattikeli, ei lunta, ei jäätä. Lämpöo oli kuusi astetta. Siihen aikaa kuljettii routarääkis ja silakoita tuli. Silloin ihmiset vielä söi silakkaa.

Minä häärasin Väinön muijana siellä Halluskerin luodolla. En tie mistä ihmeestä se paikka on Halluskeri-nimen saanu. Yhä puhutaan Halluskerin Antista ja Halluskerin Väinöstä. Silloin kun sinne menin, niin siellä oli kolme miestä: Antti, joka oli mieheni isä, Antin kasvates Aaro ja mieheni Väinö. Sitten Antti meni vanhaa kotitaloos (Millanoora-luotoon) asumaa ja meni entisen palvelias kans naimisii.

Helli ja Väinö valokuvattuna vuoden 1933 alussa.

Kalastajan muijana

Sillon kun tulin Halluskeriin niin Antti ja Väinö heitti keväällä silakkarysät meree ja Aaro oli sitte kolmantena. Sitten alko Antti ja Aaro kulkee silakkarysillä, Väinö ja Veikko-veljeni yhdes silakkaverkoilla. Sillon kalastajan muijan piti nousta kello kolme aamulla ylhäälle. Piti olla kaffeet keitettynä ja pienet kakarat ruokittuna. Pernat kuorittii jo ehtoosti, sillä joka aamu keitettii kalapernoita rannas jos ei kovin satanu. Miehet korjas valkeeta padan alle, kun veivät paaritakan verkkoja vapeille ja vapas ne kuivumaa. Aina tulles miehet korjas valkeeta. Sillon kun oli 15 nelikkoo kaloja niin pudisteltii ja vavattii. Vasta kun tultii kalakaupalta, niin silloin syötii niitä kalapernoita.

Ja heinäaika mentii niittää pariks tuntii ja muija pöyhi heinät hajalle kuivumaa. Sitten miehet meni nukkuu kahdeksi tunniksi. Jos oli kuivia heiniä ne kannettii latoo. Tuoreemmat haravoitii kuupanoille kuivumaa.

Sitten miehet alko siinä viiden ajois laittaa paattia kuntoo ja usein joutu hakee uusia krampikiviä. Niitä laitettii verkon alipaulaan ja ne kivet täyty olla pitkäpäisiä, että pysy krampinaru siinä. Yks verkko oli siinä sata kyynärää pitkä ja 12 metrii syvä ja niitä verkkoja oli keskimäärin kaksitoista kappaletta jadas. Toisilla kalastajilla oli kyllä neljätoistakin verkko kerralla jadas. Sitten sitä verkko joka heitettii ensin meree sanottii häntyriksi ja viimeinen verkko oli jukoverkko.

Menin kerran keväällä 1933 Väinön kans rääkii. Olin silloin miehestä merellä. Oli tyven ja leppoisa yö, en edes merikipeeks tullu. Saimme 21 nelikkoo silakoita. Veikko oli tullu ehtoolla Halluskerii ja pudisteli aamulla meidän kans verkkoja. Ja sitten hänen piti mennä vielä aamuseittämäks töihin Jukolan sahalle. Väinö lähti kalakaupalle ja minä lypsin lehmän, juotin vasikan ja sitten vein ne ulos.

Siihen aikaa verkot oli pumpulista, ne tuli äkkii haperaks ja niitä täyty usein tervata ja färjätä. Siinä färjäämises piti käyttää käppäriä ja tervaa, mutta nailoniverkot ei tarvinnu lainkaa sellasta huoltoo. Ei niitä tarvinnu edes kuivata kun paulat vaan kuivu.

Välistä meni verkot rikki ja täyty ottaa kolmekin parantajaa, jos sattu saamaa yhtenä päivänä, sillä parantajat oli niin kysyttyjä. Kun tuli hyvin kaloja niin kaikki meni firmoin perkaa silakoita. Ei ne laskenu ruuan päälle mitää. Jos firmas sai markanki eneeet niin ne menivät ennen perkaa, kun olis tullu verkkoja parantaa. Ne sai ruokaa ja kaffeeta ja haettii vielä kotoo. Kyllä kesä oli kiirusta ja raskasta aikaa. Varsinkin sellasis paikois kun oli sitä heinäntekoo.

Vuoden 1935 tienoilla Halluskerin päärakennuksen edustan nurmikolla Helli (vas.), Väinö, Aaro Mellanoura ja Helliin Veikko-veli. Neljä oikeanpuoleista ovat Välimaan veljeksiä.

Nuotalla ja reivulla

Ko tulin tänne niin tässä Halluskerin fältillä vedettiin talvisin nuottaa. Siinä nuotanvedos oli kaksi perhettä hommis ja kalanuotta oli puoliksi. Välistä tuli heikkojakin apajia. Yleensä siitä tuli joka sortin kalaa: siikaa, haukea, madetta, särkee, simppua, lahnaa, kiiskistä, norssia, prislinkejä, jota laitettiin nipparikoukkuin, kun pyydystettiin jään alta talvella. Kiiskistä käytettiin madereivuis talvella.

Talvella 1934 kuljin Väinön kans madetreivulla. Oli 200 metrin selkäsiima ja siihen sidottiin joka 15 metrin päähän kymmenmetrin sivusiima. Siihen koukkupäähän laitettiin elävä kiiskinen syötiksi. Kävin yhtenä talvena sitäkin koittamas. Kyllä se oli silloin mukavaa ko oli tyven, mutta kun oikeen tuuli ja lumi lensi niin kädet ja jalat paleli, niin lähti mielelläs kotio. Siinä täyty vetää siimaa jään alle. Kun toinen otti kalat pois ja syötti niin toisen täyty vetää se uudestaan jään alle.

Hylkijäis

Väinö oli 1934 ens kertaa hylkijääreisus. Tämä hyljepyynti oli kaikista vaikeempaa ja vaarallisempaa pyyntiä. Neljä miestä lähtee pienellä paatilla suuree meree jättien joukkoo. Ensin se paatin kunnostus ja evästys oli mureellista, ettei mitää tärkeetä jääny. Ens kerralla reissuu lähti Väinö, Halluskerin Antti, Haanpään Viljami ja Kalarannan Toivo. He lähtivät pyyntiin maaliskuun 3. päivä. Paatti oli 13 kynnärää pitkä ja táketty. He palasivat 29. huhtikuuta ja heillä oli 93 hyljettä. Isoin hylje oli yli kaks metrii pitkä. Viisi isoo hyljettä oli nyljetty, nahka ja traani otettu. Pikkuhylkeet nyljettii vasta rannas.

Hylkeen kuonosta sai silloin 50 markkaa tapporahaa. Ihmiset hakivat hylkeenlihaa, keittivät ja söivät ja hyvää se oli, laitettii pippurii ja sipulii joukkoo. Sitten tuli Porista Herroja, jotka ostivat nahat ja traanit. Silloin oli täällä Merikarvialta kymmenkunta venekuntaa hylkeenpyynnin ja siinä oli kovat kulut. Öljy meni monta tynnyrii, sitte pyssyt ja kiikarit piti olla viimisen päälle trimmis.

Ko miehet oli hylkeenpyyntin meille naisille jäi kaikki mureet, luodos ko asuttii. Tie mantereelle katkes yks kaks. Tuuli sai jäät liikkeelle. Sitte joku tavara hankki loppuu, mutta sitä osattii hamstrata. Ja kun naisilla pysy vasara ja kirves kädes ni sitä sitte pärjäs jotenkuten. Välistä siellä hylkijäis viivytii liki kaksi kuukautta ja se odotus tuntu pahalta. Mun Veikko-veljeni oli täällä Halluskeris, kävi nuotalla, kun Väinö oli lähteny hylkijäihin. Sen ajan minä jäin passaa silakkaverkkojen parantajia, että saatii verkot eheeks.

Keväällä 1935 miehet lähti hylkeenpyyntii maaliskuun alkupäivinä. Rääkipaatin fööripäähän laitettiin ploomia ja paattii tehtii ruumaluukut. Se oli niinko tupa, siellä oli neljän miehen eväät, öljyt ja hylkeet. Joka miehellä oli kaks säkillistä kuivattua hapanta leipää ja siihen kaffeet ja sokerit, voit ja pernat. Ja vaatteita täyty olla, että sai kuivaa ko siellä kastu. Välistä miehet joutu sellasee ankaraa mylläkkää ko tuuli ja jäät kulki lujaa.

Kuutin syntymä

Sitten samana keväänä tuli esikoisen vuoro tulla tähän maailmaan, syntyi tytär Irma. Veikko lähti hakee kättilöö ja tytär synti illalla puol yhdeksän. Ja ko Väinö tuli 11. huhtikuuta hylkijäistä, ei hällä ollu ko kolme hyljestä sillä kertaa. Mutta sitte hällä oli vielä kotona odottamas kahden päivän ikänen kuutti.

Kuutille annoimme Irma-nimen. Kuutin syntymän jälkeen Välimaan Taimi oli minua passaamas viikon, teki navettahuushollin, pesi pyykki ym. Sitte aloin taas touhuta. Sitten tuli pian sulat vedet ja alko keväträäkit. Töitä oli niin paljo, että täyty ottaa lapsenpiika hoitaa Irmaa. Ei piestä voinu jättää tupaa pitkäks aikaa ko pudistuspaatis joutu olee aamusin ainaki kaksi tuntia. Sitten täyty kiiruhtaa navettaa passaa elukoita. Mulla oli lehmä, vasikka, lampaita ja kanoja.

Sain oikein jokalailla mieluisan lapsenpiian, joka osas tehdä mitä työtä vaan. Osas paadata, muuttaa kaikki... ei mun tarvinnu ko tissiä antaa. Se oli Salosen Anni, joka paransi jopa verkkoja.

Anni kävi välis kattomas tuvas jos Irma oli heränny. Sitten tuli heinäkuu ja alettiin tekee heinää. Anni laitto vauvan korii ja tuli heinäpellolle, milloin haravoittee, milloin taas pöyhii heiniä. Tätä touhua piisas välistä kauvemmin, milloin lyhyemmän ajan.

Hyydääjänä

Sotavuonna sattuu sellanen tapaus, että Irja-siskoni tuli meille kyläilee ja pyysin häntä kokee rysää. Ko pääsimme rysän tyä näimme, ko siellä oli hylje. Kyllä se oli hitsi saada se paattii. Vihdoin se hylje saatii naisvoimin laiturille. Sitten alko niin sanottu hyydääminen, nyljettiin traani ja nahka yhdessä, sitten kroppa mereen. Sain vihdoin traanin ja nahan erilleen. Suolasin sen traanin, se oli pelkkää rasvaa. Siitä tuli nelikon pytty täytöo. Sen hylkeen painoks arvioitii noin 70 kiloo. Ko sota loppu ja Väinö tuli kotiin niin hän ihmetteli ko olin ymmärtäny suolata sen traanin. Se oli arvokasta.

Samana sotakesänä sain siitä samasta rysästä yks päivä oikeen kovan lahnankudun. Olin silloin yksin kokemas. Sain yhdellä kertaa yli kahdeksan nelikon kopallista, liki kolmesataa kiloo lahnoja. Että kyllä naisetkin kalastelee, mutta voimaa se vaatii. Mutta silloin oltii nuoria.